

Rozdział I. Pojęcie i typy jednostek organizacyjnych a kategoria wierzyciela uczestnika takiej jednostki oraz statusu materialnoprawnego tego wierzyciela

§ 1. Kategoria pojęciowa jednostki organizacyjnej a jej charakter prawny

Szczegółowa analiza pojęcia „jednostka organizacyjna” oraz jej charakteru prawnego nie mieści się w zakresie niniejszego opracowania. W ramach syntetycznej prezentacji tych zagadnień z perspektywy problematyki modeli statusu materialnoprawnego wierzycieli uczestników w jednostkach organizacyjnych, należy stwierdzić, że ustawodawca polski niejednokrotnie posługuje się określeniem, pojęciem „jednostka organizacyjna”, jednak nie definiuje go¹. Podstawowym kontekstem, w którym ustawodawca używa tej kategorii pojęciowej, jest wyróżnienie normatywne podmiotów prawa innych niż osoby fizyczne (tj. ludzie), czyli osób prawnych (art. 33 KC, np. spółek kapitałowych – spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej) oraz jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (tj. tzw. trzeciej kategorii podmiotowej w prawie cywilnym – art. 33¹ KC – np. handlowych spółek osobowych – spółki

¹ Tak również J. Frąckowiak, w: System PrPryw, t. 1, 2007, s. 1020 i n. oraz literatura tam powołana. Zob. w tym zakresie także zamiast wielu: A. Stelmachowski, Czy kryzys osoby prawnej?, RPEiS 1968, Nr 3; E. Radomska, M. Wilke, Jednostki organizacyjne według kodeksu cywilnego, AUNC 1979, Nr 105; W. Chrzanowski, Zarys prawa korporacji. Część ogólna, Warszawa 1997, s. 15 i n.

jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej), jak również ewentualnie wyróżnienie normatywne jednostek organizacyjnych, które nie są w ogóle podmiotami prawa – nie mają osobowości czy też przynajmniej zdolności prawnej, dzięki której mogłyby zostać zaliczone do podmiotów z grupy tzw. trzeciej kategorii podmiotowej (np. jednostek działających w obszarze finansów publicznych, tj. tzw. *stationes fisci*)². Osoba prawna jest bowiem jednostką organizacyjną, której ustawa przyznaje osobowość prawną (przymiot osobowości prawnej), natomiast podmiot z grupy tzw. trzeciej kategorii podmiotowej jest jednostką organizacyjną niebędącą osobą prawną (nieposiadającą osobowości prawnej), której ustawa przyznaje zdolność prawną. Nie wyłącza to możliwości kreowania przez ustawodawcę jednostek organizacyjnych, które nie mają ani osobowości, ani zdolności prawnej.

Nie ulega wątpliwości, że jednostka organizacyjna jest kategorią, którą należy odróżnić od pojedynczej osoby fizycznej (człowieka). Zasadne jest utożsamianie tego pojęcia z określoną grupą, zbiorowością, tj. co najmniej dwiema takimi osobami (lub ewentualnie innymi podmiotami prawa) będącymi jednocześnie uczestnikami tej grupy (zbiorowości), które podejmują, najczęściej we wspólnym celu, określone działania (w tym działania prawne) obejmujące zarówno czynności faktyczne lub organizacyjne, jak i czynności prawne. Z tytułu podejmowania tych działań podmioty tworzące jednostkę organizacyjną mogą być na podstawie normy prawnej traktowane jako kilka (określona zbiorowość) podmiotów działających łącznie (wspólnie) albo jako element struktury organizacyjnej tej jednostki umożliwiający jej działanie z jednoczesnym przyznaniem jej odrębności prawno-podmiotowej od tych podmiotów jako uczestników grupy (zbiorowości)³. W pierwszym przypadku zbiorowość podmiotów posiadająca wskazane przymioty może być traktowana jako jednostka organizacyjna nieposiadająca odrębności prawno-podmioto-

² Zob. w tym zakresie w szczególności G. Bieniek, *Reprezentacja Skarbu Państwa i jednostek samorządu terytorialnego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2003, s. 7; Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2003, s. 191; J. Frąckowiak, *Jednostka organizacyjna jako substrat osoby prawnej i ustawowej*, w: *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana* (red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar), Kraków 2005, s. 901 i n.

³ Podobnie J. Frąckowiak, w: *System PrPryw*, t. 1, 2007, s. 1020–1026.

wej od jej uczestników (tj. bez osobowości czy podmiotowości prawnej) – co dotyczy np. wspólników spółki cywilnej, natomiast w drugim przypadku zbiorowość ta powinna być określana jako jednostka organizacyjna posiadająca odrębność prawno-podmiotową, tj. osobowość prawną albo zdolność prawną, co odnosi się przykładowo do spółek kapitałowych czy handlowych spółek osobowych. W tym kontekście wyróżnienie kategorii jednostki organizacyjnej nieposiadającej odrębności prawno-podmiotowej w przypadku nieistnienia wymienionej zbiorowości podmiotów, stanowiących jej element organizacyjny, a zatem jednostki organizacyjnej nieposiadającej odrębności prawno-podmiotowej opartej wyłącznie na elemencie majątkowym (majątku) przekazanym przez założycieli (fundatorów), wydaje się zarówno teoretycznie, jak i praktycznie niemożliwe. Inaczej jest w przypadku jednostki organizacyjnej posiadającej odrębność prawno-podmiotową od jej substratu (elementu) osobowego – zbiorowości podmiotów – albo substratu (elementu) majątkowego – założycieli (fundatorów).

§ 2. Podstawowe typy i przykładowe, najbardziej charakterystyczne rodzaje jednostek organizacyjnych a zagadnienie ich podmiotowości prawnej oraz prawnej egzystencji (istnienia) statusu materialnoprawnego wierzyciela uczestnika w tych jednostkach

Szczegółowa charakterystyka typów i rodzajów jednostek organizacyjnych wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Dokonując zwartej prezentacji tego zagadnienia z perspektywy będących tematem opracowywania modeli statusu materialnoprawnego wierzycieli uczestników w tych jednostkach, należy stwierdzić, że zagadnienie typologii (typów) jednostek organizacyjnych w literaturze przedmiotu jest analizowanie przede wszystkim w odniesieniu do podmiotów prawa będących jednostkami organizacyjnymi, które posiadają osobowość prawną,

tj. w stosunku do osób prawnych⁴. Przyjmowane w odniesieniu do osób prawnych ustalenia w tym obszarze można odpowiednio odnosić do jednostek organizacyjnych w ogólności, zwłaszcza do tych z nich, które posiadają odrębność prawnopodmiotową, w tym zdolność prawną⁵.

Uwzględniając zróżnicowane kryteria typologii jednostek organizacyjnych stanowiących osoby prawne w odniesieniu do jednostek organizacyjnych w ogólności, można wyróżnić przede wszystkim następujące typy i rodzaje (które stanowią przykłady) tych jednostek⁶:

- 1) nieposiadające odrębności prawnopodmiotowej (niebędące podmiotami prawa), posiadające odrębność prawnopodmiotową (będące podmiotami prawa), w tym posiadające osobowość prawną albo niebędące osobami prawnymi, ale posiadające zdolność prawną,
- 2) korporacyjne i zakładowe,
- 3) publiczne i prywatne,
- 4) ponoszące odpowiedzialność tylko swoim majątkiem i takie, za których zobowiązania ponoszą odpowiedzialność także inne osoby,
- 5) samodzielne i zależne.

Ad 1. Wyróżnione na podstawie kryterium posiadania albo nieposiadania odrębności prawnopodmiotowej (podmiotowości prawnej) jednostki organizacyjne nieposiadające podmiotowości prawnej (niebędące podmiotami prawa) są jednostkami, w stosunku do których ustawodawca nie zdecydował się przyznać osobowości prawnej czy też zdolności prawnej⁷. Jednostki takie najczęściej funkcjonują w ramach innych

⁴ Zob. zamiast wielu: R. Longchamps de Bérrier, Wstęp do nauki prawa cywilnego, Lublin 1922, s. 108; F. Zoll, Prawo cywilne w zarysie, t. 1, Kraków 1946, s. 104; A. Wolter, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1986, s. 191; Z. Radwański, Prawo cywilne, s. 191.

⁵ Zob. także zwłaszcza J. Frąckowiak, Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym, Rej. 2003, Nr 6, s. 24–25, 27; G. Kozieł, Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych. Uwagi na gruncie regulacji art. 10 k.s.h., Kraków 2006, s. 21 i n.

⁶ Szerzej zamiast wielu: J. Frąckowiak, w: System PrPryw, t. 1, 2007, s. 1056–1074 i literatura tam powołana.

⁷ Odnosi się to także do konstrukcji prawnej spółki cywilnej niebędącej podmiotem prawa odrębnym od jej uczestników, która pomimo tego może być postrzegana jako jed-

jednostek organizacyjnych wyposażonych w osobowość prawną albo takich, którym ustawodawca przyznał choćby zdolność prawną⁸, a także w obszarze administracji publicznej⁹. Można do nich zaliczyć przykładowo oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców polskich w Polsce, oddziały oraz przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych w Polsce (z wyjątkiem tzw. głównych oddziałów zagranicznych zakładów ubezpieczeń i głównych oddziałów zagranicznych zakładów reasekuracji stanowiących jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną), czy także jednostki organizacyjne działające w obszarze administracji rządowej albo samorządowej, w tym np. jednostki sektora finansów publicznych (tzw. *stationes fisci*) itp. Oddziały czy przedstawicielstwa (w tym np. oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców) nie stanowią odrębnych podmiotów prawa, ale działają w ramach struktur organizacyjnych innych podmiotów prawa (w tym przedsiębiorców). Cechy takie posiadają także główne oddziały zagranicznych zakładów ubezpieczeń czy reasekuracji, jednak ustawodawca wyjątkowo, w celu wzmocnienia ich pozycji prawnej i bezpieczeństwa obrotu z przedsiębiorcami zagranicznymi działającym przez główne oddziały, przyznał im zdolność prawną¹⁰.

Jednostkami organizacyjnymi będącymi podmiotami prawa (posiadającymi odrębność prawno-organizacyjną) są osoby prawne (art. 33 KC), np. spółki kapitałowe, spółki europejskie, spółdzielnie, spółdzielnie europejskie, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych (oraz towarzystwa

nostka organizacyjna – zob. w tym zakresie A. Herbet, Spółka cywilna, s. 127, 492, a także uwagi zawarte w przypisie nr 1 do wstępu.

⁸ Zob. w szczególności klasyfikację jednostek organizacyjnych działających w obszarze nauki (tj. tzw. jednostek naukowych) zawarte w pracy A. Niewęglowskiego (szerzej A. Niewęglowski, Wyniki prac badawczych w obrocie cywilnoprawnym, Warszawa 2010, s. 68 i n. oraz literaturę tam powołaną).

⁹ Zob. w tym zakresie np. G. Bieniek, Reprezentacja Skarbu Państwa, s. 7; Z. Radwański, Prawo cywilne, s. 191; J. Frąckowiak, Jednostka organizacyjna, s. 901 i n.

¹⁰ Na temat zwykłej (klasycznej) i szczególnej pozycji oddziałów oraz przedstawicielstw przedsiębiorców, a także przedsiębiorców zagranicznych działających w Polsce, zob. w szczególności G. Koziół, Uwagi o zróżnicowanym statusie prawnym oddziałów i przedstawicielstw przedsiębiorców zagranicznych działających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – de lege lata oraz de lege ferenda, Prawo i Więzy 2017, Nr 3, s. 23–26, 29–30 i literaturę tam powołaną.

reasekuracji wzajemnej), przedsiębiorstwa państwowe, stowarzyszenia, czy fundacje albo jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 33¹ KC), w tym np. handlowe spółki osobowe, spółki kapitałowe w organizacji, europejskie zrępowowania interesów gospodarczych z siedzibą na terytorium RP, główne oddziały zagranicznych zakładów ubezpieczeń czy reasekuracji, a także stowarzyszenia zwykłe¹¹.

Perspektywa przywołanego podziału jednostek organizacyjnych prowadzi do generalnego wniosku, że istnienie statusu materialnoprawnego wierzyciela uczestnika w jednostce organizacyjnej, w tym określone prawa tego wierzyciela można rozważać jedynie w jednostkach organizacyjnych posiadających podmiotowość prawną. Wysoce wątpliwe byłoby przyjmowanie istnienia takiego statusu prawnego w jednostkach organizacyjnych niebędących odrębnymi podmiotami prawa. W takich jednostkach określone uprawnienia wierzycieli uczestników mogą przysługiwać jedynie w stosunku do uczestników tych jednostek, a nie w stosunku do tych jednostek organizacyjnych. W przypadku jednostek organizacyjnych niebędących podmiotami prawa opartych wyłącznie na elemencie majątkowym (majątku) przekazany przez założycieli (fundatorów), których istnienie jak wyżej zaznaczono, wydaje się zarówno teoretycznie, jak i praktycznie niemożliwe, bezprzedmiotowe jest rozważanie istnienia w nich określonych uprawnień wierzycieli uczestników.

Ad 2. Podstawą wyodrębnienia jednostek organizacyjnych typu korporacyjnego jest kryterium relacji między założycielami tych jednostek a tymi jednostkami. W przypadku korporacyjnych jednostek organizacyjnych założycieli (np. w jednoosobowych spółkach kapitałowych) albo

¹¹ Do momentu wejścia w życie ustawy z 25.9.2015 r. o zmianie ustawy – Prawo o stowarzyszeniach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1923) stowarzyszenia zwykłe działające na podstawie ustawy z 7.4.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach były przez ustawodawcę traktowane jako jednostki organizacyjne nieposiadające podmiotowości prawnej (tj. jednostki, którym ustawa nie przyznała zdolności prawnej) w odróżnieniu od stowarzyszeń (które posiadały i posiadają aktualnie osobowość prawną) – odmienne uwagi w tym obszarze formułował Z. Radwański (zob. Z. Radwański, Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustaw z dnia 14 lutego 2003 r., PS 2003, Nr 7–8, s. 12 i n.). Zob. również uwagi zawarte w rozdz. VI, § 2.

założyciele (np. w przypadku handlowych spółek osobowych) wchodzi do ich struktury organizacyjnej i przez cały czas ich istnienia posiadają uprawnienia zapewniające im wpływ na funkcjonowanie tych jednostek. Sztandarowymi przykładami rodzajów tych jednostek organizacyjnych są spółki handlowe, spółdzielnie, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych i towarzystwa reasekuracji wzajemnej, a także stowarzyszenia¹² (oraz zbliżone do tych ostatnich jednostki organizacyjne typu korporacyjnego o charakterze niekomercyjnym, w tym partie polityczne, związki zawodowe itp.).

W jednostkach organizacyjnych typu zakładowego założyciele (albo założyciel) pozostają natomiast poza strukturą organizacyjną tych jednostek i mają w stosunku do nich jedynie ściśle określone uprawnienia, przede wszystkim w obszarze ich tworzenia, w tym zwłaszcza wyposażeń w majątek, określania celów działania, a także nadawania im statutu¹³. Podstawowymi rodzajami tych jednostek organizacyjnych są zwykle posiadające osobowość prawną fundacje, państwowe jednostki organizacyjne, jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego (z wyjątkiem jednoosobowych spółek Skarbu Państwa albo jednoosobowych spółek jednostek samorządu terytorialnego, które są korporacyjnymi jednostkami organizacyjnymi), przedsiębiorstwa państwowe, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej czy instytucje kultury.

Status materialnoprawny wierzyciela uczestnika w jednostce organizacyjnej, w tym określone prawa tego wierzyciela mogą zostać przewidziane jedynie w jednostkach organizacyjnych typu korporacyjnego, których substratem są uczestnicy. W jednostkach organizacyjnych typu zakładowego nie występują uczestnicy, zatem wyodrębnianie ich wierzycieli oraz ich statusu prawnego jest bezprzedmiotowe.

Ad 3. Kryterium podziału na jednostki organizacyjne publiczne i prywatne jest stosunek państwa do danej jednostki organizacyjnej, któ-

¹² Określonym podobieństwem do jednostek organizacyjnych typu korporacyjnego wykazują się również fundusze inwestycyjne i fundusze emerytalne będące „swoistymi osobami prawnymi” – tak J. Frąckowiak, w: System PrPryw, t. 1, 2007, s. 1070.

¹³ Zob. szerzej zamiast wielu: J. Frąckowiak, w: System PrPryw, t. 1, 2007, s. 1074 i literatura tam powołana.

ry wyraża się w sposobie jej tworzenia oraz ustania, charakterze majątku oraz realizowanych zadaniach¹⁴. Podział ten w literaturze jest odnoszony przede wszystkim do jednostek organizacyjnych będących osobami prawnymi.

Publicznymi jednostkami organizacyjnymi są jednostki, do powstania i ustania których zwykle konieczne jest wydanie aktu normatywnego. Ich majątek pochodzi przede wszystkim z tzw. własności państwowej, która „wraca” do państwa po ich ustaniu. Wykonują one zadania publiczne i podlegają zwykle ścisłemu nadzorowi organów administracji państwowej¹⁵. Wśród takich jednostek można wyróżnić Skarb Państwa, inne niż Skarb Państwa jednostki organizacyjne wyposażone w osobowość prawną (państwowe osoby prawne), jednostki samorządu terytorialnego i inne komunalne jednostki organizacyjne będące osobami prawnymi czy też – zbliżone do nich pod względem wymogu wydania aktu normatywnego uznającą utworzoną jednostkę organizacyjną za osobę prawną prawa cywilnego – kościelne osoby prawne (osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych)¹⁶.

Prywatne jednostki organizacyjne powstają z kolei w drodze czynności prawnych i wpisu do odpowiedniego rejestru, a sprawowany nad nimi nadzór państwa może być (zwykle jest) ograniczony jedynie do sprawdzania tego, czy powstały oraz ustały zgodnie z przepisami prawa¹⁷. Można je podzielić m.in. na jednostki organizacyjne, które dla swojego powstania wymagają zgody organu administracyjnego (np. banki działające w formie spółki akcyjnej czy spółdzielni), a także takie, dla

¹⁴ Szerzej w kwestii kryteriów wyodrębnienia osób prawnych prawa publicznego zob. S. Fundowicz, Pojęcie osoby prawnej prawa publicznego, *Prz.Sejm.* 1999, Nr 2, s. 64–85. Jego zdaniem osobami prawa publicznego są osoby prawne, które wykonują zadania publiczne w swoim imieniu i na własną odpowiedzialność oraz które norma prawna wprost określa jako takie osoby bądź stwarza podstawy do traktowania ich jako osoby prawa publicznego. Kategoria osoby prawnej powinna być wspólna (jednolita) zarówno w obszarze prawa prywatnego, jak i w obszarze prawa publicznego.

¹⁵ Podobnie J. Frąckowiak, w: *System PrPryw*, t. 1, 2007, s. 1057.

¹⁶ W tym zakresie cenne są przede wszystkim uwagi R. Skubisza i M. Trzebiatowskiego [zob. R. Skubisz, M. Trzebiatowski, Kościelne osoby prawne jako przedsiębiorcy rejestrowi (na przykładzie osób prawnych Kościoła Katolickiego), *PPH* 2002, Nr 3, s. 8–21 i literatura tam powołana].

¹⁷ Tak również J. Frąckowiak, w: *System PrPryw*, t. 1, 2007, s. 1057.

których powstania wystarczy oświadczenie woli założycieli i wpis do odpowiedniego rejestru¹⁸.

Należy przyjąć, że status materialnoprawny wierzyciela uczestnika w jednostce organizacyjnej, w tym określone prawa tego wierzyciela mogą istnieć przede wszystkim w prywatnych jednostkach organizacyjnych, wśród których można wyróżnić poza jednostkami organizacyjnymi typu zakładowego, także jednostki organizacyjne typu korporacyjnego zrzeszające uczestników. Publiczne jednostki organizacyjne są najczęściej jednostkami typu zakładowego (majątkowego), w których podstawowym elementem (substratem, czynnikiem) nie są podmioty, w tym uczestnicy, ale majątek, co wyklucza możliwość istnienia wierzycieli uczestników, a w konsekwencji ich praw składających się na status prawny.

Ad 4. Większość jednostek organizacyjnych będących osobami prawnymi ponosi odpowiedzialność za swoje zobowiązania jedynie własnym majątkiem. Wyjątki od tej zasady dotyczą m.in. spółek kapitałowych (z o.o. – art. 299 KSH i akcyjnych – art. 479 KSH). Stanowi to istotną cechę osób prawnych odróżniającą je od jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, za których zobowiązania odpowiedzialność subsydiarną ponoszą ich członkowie (art. 33¹ § 2 KC), np. wspólnicy w spółce jawnej, komplementariusze w spółce komandytowej czy komandytowo-akcyjnej.

Fakt ponoszenia lub nie przez określoną jednostkę organizacyjną odpowiedzialności za własne zobowiązania jedynie swoim majątkiem nie ma bezpośredniego wpływu na istnienie statusu materialnoprawnego wierzyciela uczestnika w tej jednostce. W praktyce przywołany podział jednostek organizacyjnych w odniesieniu do zagadnienia istnienia i zakresu statusu materialnoprawnego wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej może prowadzić do ogólnego stwierdzenia, że w jednostkach organizacyjnych, które ponoszą odpowiedzialność za

¹⁸ Zob. w szczególności J. Kremis, w: *Podstawy prawa cywilnego* (red. E. Gniewek), Warszawa 2005, s. 54 i n.; E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne. Część ogólna. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 105.

zobowiązania jedynie własnym majątkiem, a odpowiedzialności tej nie ponoszą inne osoby (podmioty), np. wspólnicy swoim majątkiem, status materialnoprawny wierzyciela uczestnika może być węższy, jak to jest np. w spółkach kapitałowych w porównaniu z handlowymi spółkami osobowymi.

Ad 5. Dokonany na podstawie kryterium pozostawiania lub nie przez jednostkę organizacyjną w stałym związku formalnoprawnym o charakterze kapitałowym, organizacyjnym albo umownym z inną jednostką organizacyjną (co najczęściej dotyczy osoby prawnej, w tym spółki kapitałowej, z ograniczoną odpowiedzialnością albo spółki akcyjnej – art. 4 § 1 pkt 4 KSH), która wywiera decydujący wpływ na funkcjonowanie tej pierwszej, podział na zależne albo samodzielne jednostki organizacyjne nie ma bezpośredniego wpływu na istnienie i zakres statusu materialnoprawnego wierzyciela uczestnika w danej jednostce organizacyjnej. Przywołany podział w odniesieniu do zagadnienia istnienia i zakresu statusu materialnoprawnego wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej może prowadzić do ogólnego stwierdzenia, że w każdej z tych jednostek (dominujących lub zależnych) tego samego typu (np. w każdej ze spółek z ograniczoną odpowiedzialnością pozostających w relacjach dominacji i zależności) wierzycielowi uczestnika przysługuje, co do zasady, taki sam status materialnoprawny¹⁹.

¹⁹ Należy zauważyć, że realizacja przez wierzyciela uczestnika uprawnień w jednostce zależnej (np. zależnej spółce z o.o.) może prowadzić do nabycia praw udziałowych (udziałów) przysługujących jednostce dominującej (np. dominującej spółce z o.o.), a w konsekwencji wierzyciel uczestnika jednostki zależnej (jednostki córki) będącego jednostką dominującą (matką) może „wejść” w sytuację prawną jednostki dominującej w jednostce zależnej. Wierzyciel jednostki dominującej (matki) jest bowiem jednocześnie wierzycielem tej jednostki jako uczestnika jednostki zależnej (córki). W stosunku do jednostki dominującej jest wierzycielem (i wierzycielem uczestnika w jednostce zależnej), natomiast nie musi być wierzycielem jednostki zależnej.

§ 3. Pojęcie wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej i jego materialnoprawnego statusu w tej jednostce

Kategoria „wierzyciel” jest związana bezpośrednio ze strukturą stosunku zobowiązaniowego. Stosunek ten jest relacją prawną o charakterze dwustronnie zindywidualizowanym, z której wynika obowiązek świadczenia jednego podmiotu – dłużnika, na rzecz drugiego – wierzyciela²⁰. Stosunek obligacyjny i właściwe dla niego pojęcie wierzyciela nie występuje w przypadku, gdy spoczywający na określonym podmiocie obowiązek odnosi się do zachowania podejmowanego na rzecz zobowiązanego do tego zachowania²¹.

Wierzyciel jest podmiotem zobowiązania, któremu przysługuje wierzytelność, tj. prawo do domagania się spełnienia określonego w tym stosunku prawnym świadczenia od innego, drugiego podmiotu tego stosunku – dłużnika²². Świadczenie, którego spełnienia może żądać wierzyciel, jako zachowanie dłużnika wyznaczone treścią zobowiązania, dotyczy podmiotu będącego wierzycielem lub jego spraw. Przymiot wierzyciela zależy zatem od przypisania danemu podmiotowi prawa do domagania się określonego świadczenia. W przypadku, gdy podmiot zobowiązania ma prawo do otrzymania świadczenia – jest wierzycielem, jeżeli natomiast ma obowiązek je spełnić – dłużnikiem²³. Wyznacznikiem przymiotu wierzyciela, jak również dłużnika jako podmiotu zobowiązania, jest zatem w każdej sytuacji relacja do świadczenia stano-

²⁰ Wyjątek odnosi się do zobowiązań z uprawnieniami bezwzględными (zob. np. odnoszący się do najmu lokalu mieszkalnego art. 690 KC) – zob. zamiast wielu: A. Kubas, Rozszerzona skuteczność wierzytelności, SC 1969, Nr 13–14, s. 211 i n.; S. Grzybowski, w: System PrCyw, t. III, cz. 1, 1981, s. 13 i n.; Z. Banaszczyk, w: System PrPryw, t. I, 2007, s. 857 i n.

²¹ Zob. zwłaszcza P. Machnikowski, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 113.

²² Zob. w tym zakresie K. Zawada, w: System PrPryw, t. 6, 2010, s. 1020 i n.

²³ Szerzej zob. A. Klein, Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego, Wrocław 2005, s. 37 i przywołaną tam literaturę.

wiącego określone zachowanie przewidziane w treści tego stosunku²⁴. W zobowiązanych z jednym świadczeniem ustalenie, który z jego podmiotów ma status wierzyciela, nie budzi wątpliwości²⁵. Inaczej jest w przypadku stosunków obligacyjnych o charakterze dwustronnie zobowiązującym, w których występują dwa lub więcej świadczeń, a każdy z podmiotów jest jednocześnie wierzycielem w stosunku do jednego i dłużnikiem w stosunku do drugiego, innego świadczenia. W tych stosunkach jednoznaczne określenie, który z podmiotów zobowiązania jest wierzycielem, może nastąpić jedynie w odniesieniu do konkretnego (konkretnych) świadczenia²⁶.

W znaczeniu ogólnym, cywilnoprawnym wierzyciel, w tym także wierzyciel uczestnika jednostki organizacyjnej, może podlegać kwalifikacji przede wszystkim jako podmiot zobowiązania, podmiot prawa, strona zobowiązania, uczestnik wielopodmiotowego stosunku obligacyjnego, jeden z wielu wierzycieli albo podmiot wspólności wierzytelności, osoba trzecia uprawniona do otrzymania świadczenia i wierzyciel z umów z udziałem osób trzecich, cedent albo cesjonariusz²⁷.

Generalną relację znaczeniową między ogólnym pojęciem wierzyciela i kategorią wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej wyraża kilka dosyć prostych uwarunkowań (zależności). Po pierwsze, każdy wierzyciel uczestnika jednostki organizacyjnej jest wierzycielem w znaczeniu ogólnym (cywilnoprawnym). Po drugie, nie każdy wierzyciel w znaczeniu ogólnym jest wierzycielem uczestnika jednostki organizacyjnej, co odnosi się, zasadniczo, do trzech sytuacji:

- 1) gdy wierzyciel w znaczeniu ogólnym może być wierzycielem uczestnika jednostki organizacyjnej i nim jest;

²⁴ Zob. w tym obszarze spostrzeżenia P. Machnikowskiego (szerzej P. Machnikowski, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 113).

²⁵ Jest tak np. w przypadku zobowiązania z umowy darowizny (art. 888 KC) – zob. np. Z. Gawlik, w: Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczególna (red. A. Kidyba), t. III, Warszawa 2010, s. 1170.

²⁶ Zobowiązanie dwustronnie zobowiązujące może wynikać np. z umowy sprzedaży, o dzieło czy najmu – zob. A. Brzozowski, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 409.

²⁷ Zob. szerzej w tym zakresie G. Koziel, Status prawny wierzyciela uczestnika w spółce jawnej. Uwagi materialnoprawne, Warszawa 2016, s. 22–30 i literaturę tam przywołaną.

- 2) gdy wierzyciel w znaczeniu ogólnym może być uczestnikiem jednostki organizacyjnej, ale nie jest nim, np. dlatego że nie jest tym zainteresowany;
- 3) gdy wierzyciel w znaczeniu ogólnym nie może być wierzycielem uczestnika jednostki organizacyjnej i nie jest nim, niezależnie od tego, czy jest tym zainteresowany.

Nie każdemu wierzycielowi mogą zatem przysługiwać szczególne uprawnienia związane ze statusem materialnoprawnym wierzyciela uczestnika określonej jednostki organizacyjnej.

W celu dokonania analizy modeli regulacji statusu prawnego wierzycieli uczestników jednostek organizacyjnych niezbędne jest dokładne ustalenie znaczenia kategorii „wierzyciel uczestnika jednostki organizacyjnej”.

Ustawodawca nie zdefiniował pojęcia „wierzyciel osobisty uczestnika jednostki organizacyjnej” czy także „wierzyciel uczestnika jednostki organizacyjnej”. W literaturze przedmiotu propozycje definicji wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej były formułowane przede wszystkim w wypowiedziach odnoszących się do przepisów regulujących uprawnienia wierzyciela wspólnika w spółce cywilnej, tj. art. 870 KC oraz przepisów normujących uprawnienia wierzyciela wspólnika w spółce jawnej, tj. art. 62 i n. KSH.

W nawiązaniu do regulacji niem. § 725 i n. BGB²⁸ i § 135 i n. HGB²⁹ oraz częściowo – szwajcarskiego art. 575 i n. OR³⁰ w art. 117 § 1 KH

²⁸ Sformułowanie § 725 BGB odnoszące się do spółki cywilnej stanowiło wzór normatywny dla § 135 HGB dotyczącego spółki jawnej (zob. *H. Sprau*, w: *P. Bassenge i in., Bürgerliches Gesetzbuch*, t. VII, München 2012, s. 1185).

²⁹ Zob. np. *A. Hueck*, *Gesellschaftsrecht*, München 1975, s. 92; *H. von Gerkan*, w: *Handelsgesetzbuch. Kommentar zu Handelsstand, Handelsgesellschaften, Handelsgeschäften und besonderen Handelsverträgen* (red. *V. Röhricht, F. Graf von Westphalen*), Köln 1998, s. 1231 i n.; *F. Kübler*, *Gesellschaftsrecht. Die privatrechtlichen Ordnungsstrukturen und Regelungsprobleme von Verbänden und Unternehmen*, Heidelberg 1994, s. 79.

³⁰ *Obligationenrecht* z 30.3.1911 r. Zob. *W. Schönenberger, P. Gauch*, *Schweizerisches Obligationenrecht*, Zürich 1990, s. XXIV–XXXV, 225 i n.; *A. Meier-Hayoz, P. Forstmoser*, *Grundriss des schweizerischen Gesellschaftsrechts*, Bern 1993, s. 231 i n.; *J.N. Druet*, w: *Das Schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss de Handels – und Wertpapierrechts* (red. *T. Guhl*), Zürich 2000, s. 689 i n. Podobne konstrukcje w tym obszarze zostały

posłużono się kategorią „wierzyciel wspólnika”, natomiast przykładowo w art. 117 § 2, art. 119 i art. 122 § 2 KH – „wierzyciel osobisty wspólnika”. Pojęcia te stosowano zamiennie na oznaczenie wierzycieli wspólnika spółki jawnej, którzy nie byli jednocześnie wierzycielami spółki³¹. Następnie kategoria ta została „przeszczepiona” z Kodeksu handlowego do przepisów Kodeksu cywilnego regulujących wypowiedzenie udziału wspólnika spółki cywilnej przez jego wierzyciela osobistego (art. 870 KC)³². W art. 62 i n. KSH dokonano recepcji rozwiązań przyjętych w kodeksie handlowym, przy czym określenie „wierzyciel osobisty wspólnika” zastąpiono zwrotem „wierzyciel wspólnika”³³.

W prawie obcym próby definiowania określenia „wierzyciel (osobisty) wspólnika spółki jawnej” były podejmowane zwłaszcza na gruncie przepisów prawa niemieckiego i szwajcarskiego. Przepis § 135 HGB przewiduje prawo wierzyciela wspólnika do wypowiedzenia umowy spółki jawnej i dotyczy wierzycieli osobistych wspólnika (niem. *Privatgläubiger eines Gesellschafters*), a nie wierzycieli spółki (niem. *Gläubiger der Gesellschaft*). Wierzycielem osobistym uczestnika może być osoba trzecia w stosunku do spółki niebędąca wierzycielem spadku po wspólniku, osoba trzecia w stosunku do spółki będąca wierzycielem spadku

przyjęte w prawie austriackim – zob. K. Heller, w: K. Heller, H.H. Löber i in., *Austrian Business Law. Legal, Accounting and tax aspects of business in Austria*, Wien 1984, s. 128–132.

³¹ Tak przede wszystkim: M. Allerhand, *Kodeks handlowy z komentarzem*. Spółka jawna, spółka komandytowa, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, Bielsko-Biała 1994, s. 102–104, Z. Fenichel, w: T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Łódź 1995, s. 133 i n.

³² Zob. zwłaszcza S. Grzybowski, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 2, 1976, s. 829; A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak, w: *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczególna* (red. A. Kidyba), t. III, Warszawa 2010, s. 1126.

³³ J. Szwaja uznaje tę zmianę za bagatelną (zob. J. Szwaja, w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Przepisy ogólne. Spółki osobowe. Komentarz do art. 1–150*, t. I, Warszawa 2006, s. 495). Podobne stanowisko zajmują J.A. Strzępka i E. Zielińska, którzy stwierdzają, że zmiana redakcyjna przepisu art. 62 § 2 KSH – w stosunku do art. 117 § 2 KH – „nie pociąga ze sobą zmiany stanu prawnego”. Zob. J.A. Strzępka, E. Zielińska, w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz* (red. J.A. Strzępka), Warszawa 2013, s. 135. Por. również A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1–300*, t. I, Warszawa 2006, s. 260 i n.; K. Strzelczyk, w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł I. Przepisy ogólne. Tytuł II. Spółki osobowe* (red. T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz), t. I, Warszawa 2011, s. 381 i n.

po wspólniku, a także inny uczestnik, który dochodzi roszczenia niewynikającego ze stosunku spółki wobec uczestnika – dłużnika, o ile wypowiedzenie nie jest wbrew obowiązowi lojalności (§ 109 HGB)³⁴, chyba że jej wiarygodność została zaspokojona. Z perspektywy prawa do wypowiedzenia z osobą wierzyciela osobistego zrównuje się zarządcę spadku³⁵ i wykonawcę testamentu³⁶. Podobnie z art. 572 pkt 1 OR wynika odróżnienie kategorii wierzycieli spółki jawnej od wierzycieli wspólnika (niem. *Gläubigereines Gesellschafters*), których przepis ten określa jako wierzycieli osobistych wspólnika (niem. *Die Privatgläubiger eines Gesellschafters*)³⁷. Wierzyciele osobiści wspólnika nie są upoważnieni do wykorzystania majątku spółki w celu zaspokojenia lub zabezpieczenia swoich roszczeń (art. 572 pkt 1 OR)³⁸. Przedmiotem zajęcia egzekucyjnego w stosunku do wspólnika (art. 572 pkt 2 OR) jest tylko to, co przysługuje wspólnikowi – dłużnikowi od spółki z tytułu odsetek (np. od udziału kapitałowego), honorariów (a także innych wynagrodzeń, np. z tytułu prowadzenia spraw spółki), zysku i tzw. udziału likwidacyjnego (udziału w kwocie pozostałej po likwidacji majątku spółki – art. 559, 588 OR)³⁹.

W polskiej literaturze największe znaczenie dla zdefiniowania kategorii wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej miało stanowisko

³⁴ Zob. w tym zakresie orz. Federalnego Trybunału Sprawiedliwości Niemiec *Bundesgerichtshof auch Entscheidungen des Bundesgerichtshofes In Zivilsachen (Bd und Seite)*, ad 1951 – BGH(Z) 51, 87, *Wertpapier-Mitteilungen (WM)* 78, 675; K.J. Hopt, w: K.J. Hopt, H. Merkt, A. Baumbach, *Handelsgesetzbuch*, München 2006, s. 663. Wiarygodność z tytułu ustalenia kosztów sądowych nie dotyczy spółki, nawet gdyby powstała na skutek sporu o stosunek spółki – orz. Federalnego Trybunału Sprawiedliwości Niemiec *Der Betrieb (Jahr und Seite)* – DB (Betrieb) 78, 1395.

³⁵ Orz. Federalnego Trybunału Sprawiedliwości Niemiec (BGH) 91, 135.

³⁶ Zob. w tej kwestii K.J. Hopt, w: K.J. Hopt, H. Merkt, A. Baumbach, *Handelsgesetzbuch*, s. 663.

³⁷ Przepisy OR o rozwiązaniu spółki (art. 574 i n. OR) przewidują wyższy stopień usamodzielnienia spółki jawnej (*Kollektivgesellschaft*) niż spółki cywilnej, w której nie jest możliwe, tak jak w spółce jawnej, poza rozwiązaniem spółki także wystąpienie wspólników przy jednoczesnym dalszym istnieniu spółki (zob. art. 576 i n. OR) – szerzej zob. A. Meier-Hayoz, P. Forstmoser, *Grundriss*, s. 231 i n.

³⁸ Zob. J.N. Druey, w: *Das Schweizerische Obligationenrecht*, s. 689–695.

³⁹ Ch.M. Pestalozzi, P. Hettich, w: *Obligationenrecht II* (red. H. Honsell, N.P. Vogt, R. Watter), Helbing Lichtenhahn Verlag 2012, s. 145.

*M. Allerhanda*⁴⁰, w którym Autor ten stwierdził, że wierzyicielem osobistym wspólnika (spółki jawnej) jest podmiot posiadający wierzytelność do wspólnika (jednego, kilku lub wszystkich), ale nie do spółki jawnej. Jednocześnie wierzyicielem tym nie jest podmiot, któremu wspólnik odpowiada tylko na tej podstawie, że jest członkiem spółki (art. 85 § 1 KH). Pozostałe wypowiedzi dotyczące tej problematyki (w tym zwłaszcza *Z. Fenichela*, *S. Grzybowski*, *J. Szwaji* oraz *A. Kidyby* i *K. Kopaczyńskiej-Pieczniak*) czerpią z badań przeprowadzonych w tym obszarze przez *M. Allerhanda*⁴¹. *Z. Fenichel*⁴² wyróżniał jedynie kategorię wierzyciela osobistego wspólnika, któremu w kontekście przepisu art. 117 KH przeciwstawiał wierzycieli wspólnika jako podmiotu odpowiadającego za zobowiązania spółki jawnej (art. 85 KH). *S. Grzybowski*⁴³ stwierdzał, że wierzyicielem osobistym wspólnika (spółki cywilnej) jest podmiot, którego wierzytelność wobec wspólnika nie wynika z zobowiązań spółki, za jakie wspólnik ten ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 864 KC (zgodnie z ogólnymi zasadami odpowiedzialności za zobowiązania spółki cywilnej). *J. Szwaja*⁴⁴ uznawał za wierzyciela osobistego wspólnika (wierzyciela, który może wypowiedzieć umowę spółki jawnej zgodnie z art. 62 § 2 KSH) podmiot, którego dłużnikiem jest wspólnik, a nie spółka jawna (od której wierzyciel może uzyskać zaspokojenie z jej majątku stosownie do art. 31 § 1 KSH). Z kolei *A. Kidyba* i *K. Kopaczyńska-Pieczniak*⁴⁵ „definiowali” wierzyciela osobistego wspólnika jako podmiot, któremu przysługuje wierzytelność bezpośrednio oraz tylko wobec

⁴⁰ Zob. *M. Allerhand*, Kodeks handlowy, s. 102 i n.

⁴¹ Zob. w szczególności *Z. Fenichel*, w: *T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko*, Kodeks handlowy, s. 133 i n.; *S. Grzybowski*, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 2, 1976, s. 829; *A. Kidyba*, Kodeks spółek handlowych, t. I, 2006, s. 260 i n.; *A. Herbet*, w: *System PrPryw*, t. 16, 2008, s. 636 i n.; *M. Litwińska-Werner*, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Warszawa 2007, s. 283–284; *M. Rodzyńkiewicz*, Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Warszawa 2009, s. 123.

⁴² Zob. *Z. Fenichel*, w: *T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko*, Kodeks handlowy, s. 133.

⁴³ *S. Grzybowski*, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 2, 1976, s. 829.

⁴⁴ *S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja*, Kodeks spółek handlowych, t. I, 2006, s. 496.

⁴⁵ *A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, s. 1126.

wspólnika, a nie wobec spółki (wszystkich wspólników spółki cywilnej). Wierzyciela tego należy odróżnić od wierzyciela (wierzycieli) spółki.

Wydaje się, że ostatnie z przywołanych, proponowanych w literaturze, znaczeń (definicji) określenia „wierzyciel (osobisty) wspólnika spółki jawnej” można traktować jako podstawę definiowania w sposób analogiczny również „wierzyciela (osobistego) uczestnika jednostki organizacyjnej” w ogólności, w tym jednostki organizacyjnej będącej podmiotem prawa. W związku z tym wierzyciel (osobisty) uczestnika jednostki organizacyjnej w ogólności powinien być określany (definiowany) jako podmiot, któremu przysługuje wierzytelność bezpośrednio i tylko wobec uczestnika (jednostki organizacyjnej), a nie wobec tej jednostki, oraz odróżniany od wierzyciela (wierzycieli) tej jednostki organizacyjnej.

Określenie „status materialnoprawny” nie ma charakteru normatywnego. Znaczenie określenia „status prawny” czy „status materialnoprawny” nie było również przedmiotem obszernych wypowiedzi zawartych w literaturze⁴⁶. „Status prawny” bywa utożsamiany z określeniami o odmiennym znaczeniu, takimi jak charakter prawny czy natura prawna, które odnoszą się do stosunku prawnego (w tym umownych stosunków prawnych)⁴⁷, a nie podmiotu. Kategoria „status materialnoprawny” dotyczy podmiotu prawa (osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną)⁴⁸ i oznacza jego sytuację prawną w obszarze prawa materialnego, tj. składające się na nią w konkretnym wypadku szczegółowe elementy. Kategorią tą obejmuje się zależnie od przyjętej w konkretnym przypadku koncepcji przynajmniej prawa i obowiązki określonego

⁴⁶ Zob. w tym zakresie przede wszystkim S. Sołtysiński, *Charakter praw wynalazcy*, Poznań 1967, s. 15 i n.; A. Szajkowski, w: *System prawa własności intelektualnej. Prawo wynalazcze* (red. J. Szwaja, A. Szajkowski), t. III, Ossolineum 1990, s. 139–142, 214; A. Kidyba, *Status prawny komandytariusza*, Warszawa 1998, s. 12 i n.; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Pozycja prawna wspólnika spółki jawnej*, Warszawa 2013, s. 23 i n.; G. Kozieł, *Status prawny wierzyciela*, s. 43–47.

⁴⁷ Zob. W. Pyziół, w: *System PrPryw*, t. 8, 2004, s. 331 i n.

⁴⁸ O kategoriach podmiotowych w prawie cywilnym – zob. np. K. Pietrzykowski, w: *Kodeks cywilny. Komentarz do art. 1–449* (red. K. Pietrzykowski), t. I, Warszawa 2008, s. 34–351; T. Sokołowski, w: *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna* (red. A. Kidyba), t. I, Warszawa 2008, s. 17 i n.

podmiotu prawa (ujęcie wąskie statusu prawnego)⁴⁹ albo też – prawa, obowiązki, odpowiedzialność i inne elementy związane z pozycją prawną tego podmiotu (ujęcie szerokie statusu prawnego)⁵⁰. W określonych sytuacjach konkretny podmiot prawa może posiadać jedynie prawa albo jedynie obowiązki⁵¹. Wskazane prawa albo obowiązki stanowią jednak pewną wyodrębnioną lub dającą się wyodrębnić całość obrazującą jego pozycję prawną. W skrajnym wypadku sytuację prawną podmiotu mogą zatem kształtować pojedyncze uprawnienie lub prawa albo jednostkowy obowiązek⁵². Zakres pozycji prawnej wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej kształtują co do zasady jego uprawnienia, które przysługują mu w tej jednostce, np. w spółce jawnej prawo wypowiedzenia umowy spółki, wypłaty udziału kapitałowego, wyrażenia zgody na zawarcie porozumienia w przedmiocie innego sposobu zakończenia działalności spółki itp. Wierzyciela tego zwykle nie obciążają obowiązki. Status materialnoprawny wierzyciela uczestnika jednostki organizacyjnej można zatem utożsamiać z zespołem praw tego wierzyciela jako podmiotu prawa.

⁴⁹ W takim znaczeniu określenie „status prawny” jest używane w stosunku do zakresu praw i obowiązków wspólników spółek osobowych, które są przedmiotem przeniesienia na podstawie art. 10 KSH – G. Koziół, *Przeniesienie praw*, s. 98–102.

⁵⁰ W takim znaczeniu określenie „status prawny” jest używane przez A. Kidybę w odniesieniu do pozycji prawnej komandytariusza – A. Kidyba, *Status*, s. 12 i n., a także przez K. Kopaczyńską-Pieczniak, *Pozycja prawna wspólnika*, s. 23 i n. – w odniesieniu do statusu prawnego wspólnika spółki jawnej.

⁵¹ Odnosi się to przykładowo do stosunków prawnych wynikających z umów dwustronnie zobowiązujących, które nie mają cechy wzajemności, tj. np. umowy rachunku bankowego – zob. W. Pyziół, w: *System PrPryw*, t. 8, 2004, s. 331 i n., a także do pozycji prawnej wierzyciela uczestnika (wspólnika) np. w spółce jawnej – zob. G. Koziół, *Status prawny wierzyciela*, s. 43–47.

⁵² Dotyczy to np. sytuacji prawnej banku w umowie rachunku bankowego, którego jedynym uprawnieniem jest obracanie czasowo wolnymi środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku bankowym (art. 726 KC) – zob. W. Pyziół, *Umowa rachunku bankowego a zasada swobody kontraktowania* (zagadnienia wybrane, cz. 2), PB 1996, Nr 1, s. 91 i n. Do nielicznych obowiązków posiadacza rachunku bankowego ustawodawca zaliczył z kolei obowiązek zgłoszenia bankowi niezgodności salda w ciągu 14 dni od dnia otrzymania wyciągu z rachunku (art. 728 § 3 KC), a także obowiązek powiadomienia banku o każdej zmianie swojego adresu w przypadku posiadania rachunku imiennego (art. 729 KC) – zob. A. Rembieliński, w: *Kodeks cywilny z komentarzem* (red. J. Winiarz), t. I, Warszawa 1989, s. 682.

Status materialnoprawny wierzyciela uczestnika może ulegać modyfikacjom związanym ze zmianami etapu bytu prawnego określonej jednostki organizacyjnej (tj. np. zmianą formy ustrojowej z właściwej na formę w likwidacji)⁵³. Zmiany te zasadniczo wpływają na rozszerzenie jego zakresu⁵⁴. Modyfikacje treści poszczególnych praw zależą od aktywności wierzyciela uczestnika, a także uczestnika, innych uczestników, likwidatorów, innych osób mających interes prawny albo samej jednostki organizacyjnej.

⁵³ Zob. w szczególności M. Allerhand, Kodeks handlowy, s. 102 i n.; Z. Fenichel, w: T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, Kodeks handlowy, s. 133 i n.; J. Szwaja, w: S. Soltyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Kodeks spółek handlowych, t. I, 2006, s. 495 i n.; A. Kidyba, Kodeks spółek handlowych, t. I, 2006, s. 260 i n.; A. Szajkowski, Formy ustrojowe spółek, s. 14 i n.

⁵⁴ Przykładowo po zaistnieniu przesłanki rozwiązania spółki jawnej, partnerskiej lub komandytowej (tj. otwarciu ich likwidacji) wierzycielowi uczestnika mogą przysługiwać dodatkowe uprawnienia, w tym prawa wskazane w art. 64, 67, 82 KSH (w tym w zw. z art. 89 i 103 § 1 KSH), a także prawa służące mu jako osobie mającej interes prawny przewidziane w art. 71, 73, 84 KSH, w tym w zw. z art. 89 i 103 § 1 KSH.